

Vaba teema esseekonkursile “Kiviaeg ja lend kuule kriminaalpoliitikas”

Mida ma näen vanglas?

Me elame täiuslikus demokraatlikus ühiskonnas. Meie- meie kõik Eesti riigis elavad inimesed- teame suurepäraselt, mis on õige, mis vale ja kuidas asjad toimima peaksid. Me teame, millist Eestit me tahtsime ning kes ja kuidas siin elama peavad. Sealjuures Eesti vanglad ei ole ilmselgelt osa meist, see on teine reaalsus, ebameeldivad inimkolooniad meie keskel. Õnneks müüride, perimeetrite, okastaatide, trellide ja lukkude taga.

70 protsenti meie inimestest soovib, et Eestis kehtiks karistusliigina surmanuhtlus (Saar Poll, 2015). Kuritegusid kajastavate uuditse kommetaariumid kubisevad viha, vihkamist ja pettumust täis kommentaare, kus soovitakse teo toimepanijale väga karme, kohati fataalseid karistusi ning muuhulgas avaldatakse värvikalt oma negatiivseid emotsioone Eesti politsei, prokuratuuri ja kohtunike suunas. Kõrvaltvaataja saab netida vaid, et milline teadlikkus ja teotahe, eesti inimene teab, kuidas kuritegevust välja juurida.

Aga kas teab? Mina olen tavaline inimene, veel noor naine, sõidan ühistranspordiga tööle ja õhtused ostud teen enamasti kohalikus Maximas- sealt saab kauba pisut odavamalt kätte, nagu räägitakse, ning mu ühetoalises üürikortis ootavad mind mu kaks tänavalt päästetud kassi. Martin Helme peab mind ohtlikuks ühiskonna elemendiks (Eesti Päevaleht, Martin Helme: Istanbuli konventsiooni ainus efekt on see, et lasteaia õpetatakse poisse kleite kandma, 17.05.2016) ja nii mõnigi poliitik kehtestaks mulle lastetusmaksu. Selge, ka nagu omamoodi kurjategija, aga elame edasi. Sealsamas kodupoes näen tihti väsinud lapsi ja nende vanemaid, kes aeg-ajalt neid nõ rahustuseks löövad, kasvatusliku karjumise saatel. Ma näen keskealisi mehi, kes mind näevad ja nad vaatavad kohe südamerahuga, sõltuvalt parasjagu kantavast riietusest nii palju ja nii kaua kui süda lustib häbi tundmata. Ja bussis vaatavad nad vahel ka lapsi, tülitavad neid mõnikord sama ebameeldivalt kui naisterahvaidki. Koolilapsed kiusavad ja sõimlevad oma väljavalitud ohvreid, vaimsete häiretega inimesed peavad pikki tüütuid vetlusi parasjagu nurkasurutud vaikiva reisijaga. Igasugused inimesed tarbivad bussis- avalikus kohas- alkoholi, noored ja vanad, naised ja mehed. Mina näen seda, ma näen, et kõik näevad seda, isegi siis kui vaikivad ja pingsalt tolmusest aknast välja põrnitsevad. Tävatele jõudnuna jookseme me vist küll pea kõik vähemalt korra päevas punase fooritulega üle tee, vähemalt kord nädalas näeme maas lamavat inimest ja ei tee välja- kodutu nagunii, absoluutselt mitte mingisugust reageerimist vääriv element. Enamasti ei tee keegi mitte

midagi. Samas, ikkagi, suuliselt ollakse eeskujulikult teadlikud, mida peab igas situatsioonis tegema ja milline olukord meil riigis üldse valitseb.

Mina töotan vanglas. Valvurina. Inimesed ei näi seda mõistvat. Sealjuures ka kinnipeetavad. Imestus seisneb selles, et MIKS peaks keegi tahtma seal üldse töötada? Eriti kui see praegune valvur on tulnud kena kontrilaua tagant, ütelnud ära paar juhtimist nõudvat tööpakkumist ning nüüd teostab ca 100 inimesele, enamasti meeskurjategiate suhtes järelevalvet. Arvatakse, et ma pole ennast veel leidnud, et mind nagunii manipuleeritakse seal kõike tegema ja et ma tulen sealt nii või teisiti õige pea ära. Aga vot ei tule. Ma tahaks omakorda aru saada, et kes oleksid õiged seda tööd tegema? Rumalad inimesed? Ainult meessoost ametnikud? Igasuguste muude väljavaadeteta inimesed, kes loodetavasti on vähemalt füüsiliselt väga tugevad, sest vange peab füüsiliselt ohjama. Selline on üldine hoiak. Samas, vanglamüüride sees on mõni kinnipeetav minult samuti küsinud miks ma seda tööd teen ning leidnud, et olen selleks liiga hea inimene. Selline arvamus on minu jaoks õõvastav, teisalt kõik see peegeldabki jõulisi hoiakud karmide karistuste poolt. Seega, kui mina olen humaanne, neutraalne ja oma töövaldkonda armastav, austav ja teemast huvituv inimene, kas teen sellega kuritegevuse lokkamise osas halba? Kas minu hoiakud tõstavad kuritegevuse taset? Eestis on retsidiivuse tase, kui väga siin väga meelevaldselt üldistada, ca 70% (Justiisministeerium, Retsidiivsus Eestis, 2010) , Norra vanglates, mis oma humanse kohtlemiseha terves maailmas silma paistab, on see ca 25% (R. Krisoffersen. Abstract – Relapse study in the correctional services of the Nordic countries, 2010).

Meie ühiskond ei ole Norra ühiskond, öeldakse mulle. Küürakat parandab vaid haud, ütleb eesti vanasõna. Ollakse surmanuhtluse poolt, paljud peavad ka riigikogu ja poliitikuks kurjategijateks keda kõiki tuleks vangi panna. Samas dialoogi laskudes selgub, et sageli ei osata nimetada ühegi riigikogu liikme nimegi, rääkimata sellest teadmisest mitu riigikogu liiget meil üldse on. Ja narkomaanid peaks kõik surema jätma, miks küll kiirabi neid kalli raha eest elustab!? Aga mina ütlen, et elustatagu kasvõi selle nimel, et elustamist osataks kvaliteetselt teha. Nende protseduuride korrapärane tundmine võib ühel hetkel päästa ükskõik millise surija. Olen ise saanud selles protsessis- elustamises-osaleda abipolitseinikuna. See kogemus oli väärtuslikum kui ükskõik, milline senine esmaabikoolitus. Ja me päästisime narkoüledoosis inimese. Ja see tulemus oli puhas rõõm. Andke andeks.

Me ei ole keegi täisulik, aga me oleme inimesed ja inimene on väga hea õppimisvõimega. Vanglakaristuse eesmärk ei ole vaid karistus kui selline vaid inimese taasühiskonnastamine ja seda seal tehakse ka. Ja meil on vähemalt need 30%, kes ei ole retsidiivsed. Kuid statistika on veidi jäik näitaja, selle paremaks mõistmiseks tuleks teada metoodikat, üldist taustsüsteemi ja muud. Aga selle selgestegmiseks ning

mõistmiseks on vähestel tahtmist ja aega. Kuid, me kõik oleme inimesed, sarnaste soovide ja põhivajadustega. Olgu me siis müüride sees, müürist väljas, kontorikuubikus või bussis, rollist sõltumata. Kõik tahavad lisaks soojusele ja toidule turvatunnet ja inimsuhteid, kontakti, eneseteostust. Aga ärgem jäägem siis vaid sõnades suurteks ja jõulisteks. Võib-olla võiks ehk pisut mõelda, Norra ja Eesti erinevustele ja millest need tulevad, teha selgeks, kellega me koos riigis elame, kelle poolt me valimistel hääletame või kelle põhjal me langetame otsuse seda mitte teha. Hea oleks ju teada, milline siis on Eesti riigi kuritegevuse trend ja natukenegi juurelda selle üle, mis tegurid seda mõjutavad või mõjutada võiksid, peale surmanuhtluse muidugi. Teadmatus tekitab hirmu, hirmunud inimene tahab ennast kaitsa ning parim kaitse on rünnak. Võib-olla oleks mõistlikum hetkeks peatuda ja olukorda hinnata ja seejärel langetada otsuseid ning valida meetmeid. Seda peaks tegema igaüks, lisaks just kuriteo sooritamist alustav delikvent kui ka lihtsalt inimene oma igapäeva tegemistes. Me oleme üks ühiskond siiski, anname eeskuju. Ja oma viha ja teadamatuse ja soovi kuritegevust ohjata saab alati suunata näiteks vabatahtlikku töösse. Või lihtsalt märkame inimest enda kõrval, kui ta on ohus, ärme karda ja aitame, olgem osa sellest, mida me nii väga paremaks tahame teha.

Andke andeks minu minu naiivsus ja usk humansematesse lahendustesse, aga ma tean, et ei ole vale kui ma kasutan Juhan Viidingu sõnu ja ütlen selle tõsise teema juures- "Head lapsed need kasvavad vitsata."- sest, ma näen vanglas inimestes täpselt seda sama, mida igal pool mujalgi.